

Nr 8.

Av herr **Wohlin**, om ändring av 16 § riksdagsordningen.

Som sekreterare i emigrationsutredningen fick jag för tretton år sedan ögonen öppna för de svåra skador, som vårt folk och land under det senaste halvsekle lidit genom den stora utvandringen, den egendomslösa industriarbetarklassens hastiga tillväxt och den inre söndringen mellan samhällsklasserna. Från första stund hade jag en stark känsla av att bland orsakerna till utvandringen och bristen på samhörighet mellan samhällsklasserna icke endast ekonomiska förhållanden finge tagas i betraktande. Även den svenska samhällsförfattningen har under den senaste mansåldern i icke ringa mån bidragit till att hos de breda lagren av nationen alstra en utbredd känsla av vantrevnad. Mångfaldiga uttalanden och känslouttryck från medlemmar av den till Nord-Amerika överflyttade folkgruppen bestyrka detta förhållande. Sedan urminnes tid har det legat i den nordiska folknaturen att erkänna dugligheten och viljekraften, varhelst de än framträtt, men en djupt rotad ovilja har förefunnits mot politiska företrädesrättigheter, grundade på penningens makt.

Av verklig övertygelse har jag därför tillhört dem, som betraktat rösträttsskalor, grundade på inkomstens storlek, som stridande mot svensk folkuppfattning och hinderliga för utvecklandet av en i god mening konservativ folkanda. Den fyratiogradiga kommunala rösträttsskalan borde enligt min uppfattning hava borttagits långt tidigare än som blev fallet. På detta område hade jag sålunda sympati för den dåtida liberala politiken, för vilken jag i många andra hänseenden kände mig främmande. Medan rösträtts- och författningsfrågorna under världskriget ytterligare aktualiserades, var det med en stigande känsla av beklämning, som jag var ett bland de tusentals inflytelselösa vittnena till de svenska högerpartiernas motstånd mot den lika kommunala rösträttens införande. Inom de yngre konserva-

tiva generationerna funnos mig veterligen ett stort antal personer, vilka med spänd förväntan och förhoppning avvaktade det svar, som dessa partiers ledare hösten 1917 hade att avgiva å Hans Maj:t Konungens vidsynta uppmaning till bildandet av en koalitionsministär och som med djup besvikelse i tidningarna läste innehållet av detta svar. På våren 1917 sökte jag förbindelse med chefredaktören för en av de stora liberala tidningarna i Stockholm och på senhösten samma år samlades till regelbundna sammankomster och diskussioner i särskilt rösträtts- och författningsfrågorna ett icke ringa antal representanter för skilda politiska åskådningar, varibland flere i framskjuten ställning. Överallt hördes från liberalt håll den uppfattningen uttalas, att den fyratiogradiga kommunala rösträttsskalans upphävande vore en oeftergivlig fordran. Men den åsikten var på detta håll ingalunda förhärskande, att de kommunala och politiska utskyldsstreckens borttagande vore nödvändigt eller önskligt, och intresse förefanns även på denna sida för upprätthållandet av en verklig tvåkammarrepresentation i Sverige. Vid den s. k. medborgarfesten på Skansen den 1 maj 1918 gavs mig tillfälle att i ett anförande om »den svenska folkkraften» inför ett kyligt auditorium öppet säga ifrån, att den lika kommunala rösträtten borde godkännas av den svenska konservatismen. Samma åsikt finnes uttalad i ett av trycket utkommet föredrag vid ett bondeting i Härnösand den 7 juli 1918 om »den politiska bonderörelsen i Sverige och dess framtidsuppgifter». I september 1918 öppnade jordbrukarnas riksförbunds huvudorgan »Vårt land och folk» sina spalter för en artikelserie om »Bonderörelsens ställning till frågan om kommunal rösträttsreform och till förstakammarfrågan», vari jag bl. a. skrev: »Skall emellertid denna nya konservatism bli en livskraftig och folklig strömning, så måste den ovillkorligen kasta över bord förlegade ståndpunkter, som såra de kommande folkgenerationernas rättskänsla och högsta ideal och som icke utgöra omistliga delar av den konservativa samhällsåskådningen. Härtill räknar jag, denna gång i överensstämmelse med nutida liberal politik, alla bestämmelser som göra rösträtt i allmänna angelägenheter beroende av den röstandes inkomst samt vidare alla slag av politiska klassprivilegier.» Samma månad fann jag till min glädje att delegerade för Jordbrukarnas riksförbunds centralstyrelses arbetsutskott och riksdagsgruppen enats om att föreslå riksförbundet att stödja kravet på införande av lika kommunal rösträtt. I ett upprop »Till Sveriges jordbrukande befolkning», utfärdat senare på hösten av samma arbetsutskott tillsammans med förbundets riksdagsmän, heter det bl. a.: »Arbetsutskottet och riksdagsgruppen anse sig sålunda böra förorda ome-

delbart bifall till regeringspropositionen i den kommunala rösträttsfrågan, dock med den avvikelse, att det kommunala utskyldsstrecket icke bör borttagas utan endast modifieras i sådan riktning, att röstberättigade, vilka utan eget förvållande blivit urståndsatta att fullgöra sin skatteplikt, ej därigenom gå förlustiga sin rösträtt.»

Med vad nu anförts och i övrigt med hänvisning till ovannämnda föredrag och tidningsartiklar har jag klarlagt min uppfattning om den vid 1918 års urtima riksdag antagna rösträttsreformen, i vad densamma avsåg den kommunala rösträttsskalans upphävande.

Vad angår införandet av politisk rösträtt för kvinnor har jag alltid tillhört och tillhör fortfarande dem, som anse lyckan för familj och samhälle av denna reform mycket tvivelaktig. Anledning föreligger emellertid icke att i föreliggande motion ingå på detta under så lång tid och så grundligt omdebatterade ämne. Sedan den övervägande majoriteten av den svenska folkrepresentationen uttalat sig för en grundlagsändring, som icke stöter någon välgrundad rättsuppfattning inom folket och icke verkar nedbrytande å den svenska författningen, kan en ledamot av den nu samlade riksdagen icke taga på sitt ansvar att på grund av sin subjektiva uppfattning i frågan om kvinnornas ställning i statslivet yrka avslag på de nu vilande grundlagsändringarna. Vad beträffar den åsikt, som i detta hänseende hyses av Jordbrukarnas riksförbunds medlemmar, har jag för övrigt att fästa avseende vid ovannämnda av förbundets centralstyrelses arbetsutskott och riksdagsgrupp utsända manifest, vari läses: »Med hänsyn till tidsomständigheterna anse sig arbetsutskottet och riksdagsgruppen, ehuru utan livligare övertygelse om kvinnorösträttens gagnelighet, böra förorda en anslutning till regeringens linjer beträffande införandet av politisk och kommunal rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män. Dock bör härvid knytas det villkor, att äkta makar må vara berättigade att utöva rösträtt för varandra utan inskränkning i deras rätt att innehava fullmakt för annan röstberättigad.»

Såsom en olycka för vårt statsliv måste man emellertid från den ståndpunkt, som här företrädes, betrakta första-kammarfrågans utveckling och nuvarande läge. Upprätthållandet av ett verkligt två-kammersystem borde hava varit ett gemensamt intresse för alla, som insett vikten av kontinuitet i samhällsutvecklingen. Även från demokratisk synpunkt borde invändningar icke kunna resas mot en första kammare, med karaktär av verklig senat, förutsatt att bölds- och förmögenhetsförhållanden äro fullständigt uteslutna från all inverkan på dess sammansättning. Det synes mig kunna läggas

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 3 saml. 3 häft. (Nr 6—9).

gas det svenska högerpartiet till last, att detsamma icke i tid insett rättvisan och nödvändigheten i folkkravet på den kommunala rösträttens frigörande från graderade penningsskalor och med eftergift för detta folkkrav inriktat de framstående krafter, varöver det städse förfogat, på en lycklig lösning av den genom fordran på lika kommunal rösträtt aktualiserade första-kammarfrågan. Ehuru denna sida av det beslut, som fattades i december 1918, icke lika mycket som frågan om utskyldsstreckets bibehållande intresserat vårt lands jordbrukande befolkning, så har densamma dock även inom den nya bonderörelsen varit livligt uppmärksammas, vilket ock framgår av det ovannämnda av jordbrukarnas riksförbunds ledning utsända manifestet. Det krävdes däri, att förslag till förändringar »av grunderna för första kammarens bildande borde skyndsammast utarbetas och redan i början av nästkommande års lagtima riksdag föreläggas samma riksdag till avgörande». »Den kommunala rösträttslagen», står det vidare i uppropet, »som eventuellt beslutes vid innevarande urtima riksdag, bör förknippas med sådana promulgationsbestämmelser, att lagen icke må träda i kraft, förr än beslut om de nya grunderna för första kammarens tillsättande blivit vid nästkommande lagtima riksdag fattat. Däremot synes icke böra dröjas med den kommunala rösträttsreformens tillämpning, till dess första-kammarfrågan blivit i grundlagsenlig ordning slutligen avgjord». För egen del hade jag alltid tänkt mig såsom självfallet, att det svenska högerpartiet, vilket främst bort vårda vår hittillsvarande författning, såsom villkor för ett bifall till den lika kommunala rösträttens införande skulle fordra en tillfredsställande lösning av första kammarfrågan. Att förutsättningarna för en sådan lösning på sin sid förefanns i form av medverkan från inflytelserika medlemmar av det liberala partiet kan efter allt som offentligen yttrades under åren 1917—1918 av ingen betvivlas. Dåvarande statsministern Nils Edéns anförande till statsrådsprotokollet den 22 november 1918 vid överlåtande av Kungl. Maj:ts proposition nr 34 till 1918 års urtima riksdag visar ock, att beredvillighet härutinnan hade varit för handen, men att det hade varit saknaden av antagbara uppslag från den för frågans lösning mest intresserade partens sida, som varit den förnämsta orsaken till att frågan icke kunnat i god tid upptagas.

Med beklagande av att händelserna utvecklade sig på sätt som skedde, synes man emellertid i närvarande stund, då frågan om de vilande grundlagsändringarna om några dagar skall avgöras, vara berättigad att fästa uppmärksamheten på vikten av att första-kammarproblemet upptages till förnyad utredning. Den nuvarande, ur landstingsmannavalen i mars 1919

framgångna första kammaren kan näppeligen sägas motsvara anspråken på ett överhus i verklig mening, d. v. s. hava den karaktärsskillnad från andra kammaren, förutan vilken tvåkamarsystemet, som så ofta sagts, i grunden är mera sken än verklighet. Många skilda meningar angående den rätta lösningen bröto sig under författningsdiskussionerna 1917—1918, liksom tidigare, mot varandra. För egen del har jag alltid varit motståndare till förslagen om att ombilda första kammaren till en intresserepresentation, men anhängare av tanken att göra den till ett verkligt överhus med suspensivt veto. Sannolikt delas emellertid min uppfattning i sistnämnda hänseende icke mera allmänt ens bland mina meningsfränder i övrigt i riksdagen, och självfallet bör en kommande utredning av första-kammarproblemet vara förutsättningslös.

Missnöjet med första-kammarfrågans hittillsvarande behandling kan visserligen icke motivera en avslagsständpunkt gentemot de nu vilande grundlagsändringarna, men jag har här givit uttryck för detsamma för att sammanfatta min allmänna uppfattning om det i december 1918 fattade, på vår samhällsutveckling så djupt inverkan beslutet. I likhet med alla de fria bondegruppernas medlemmar och sannolikt det vida övervägande antalet av svenska jordbrukare och andra ordentliga skattebetalare över huvud är jag emellertid starkt övertygad om det för framtiden olyckliga i utskyldsstreckets borttagande eller reduktion på sätt, som föreslås i de vilande grundlagsändringarna. Det är i denna motion icke tillfälle att ingå på ett närmare bemötande av de synpunkter, som finnas utvecklade i det av särskilda kommitterade den 14 november 1918 avgivna betänkandet med förslag till revision av fattigvårds- och utskyldsstrecken. Jag får inskränka mig till anmärkningen, att det politiska utskyldsstrecket, varom nu närmast är fråga, oavsett förhållandena i främmande länder är uttryck för en gammal svensk rättsuppfattning, som icke kan och får kränkas. Den om sina plikter mot staten ansvarsmedvetna bofasta lantbefolkningen har så många gånger under senare år fått se sina synpunkter åsidosatta och sina berättigade intressen tillbakaträngda av politiska partier, vilkas ledningar varit främmande för lantbefolkningens sätt att tänka och känna. Med vår folknaturns tålmod har den funnit sig i mycket, men jag skulle svika både min egen övertygelse och de valmäns, vilka givit mig förtroendet att representera dem vid innevarande riksdag, om jag godtog de vilande grundlagsändringarna i den del, som rör utskyldsstrecket. I alla mina ovannämnda tidigare uttalanden har jag, ehuru anhängare av lika politisk och kommunal rösträtt, framställt utskyldsstrecket såsom ett berättigat »ordentlighetsstreck»

och såsom en konservativ garanti som man icke har någon som helst anledning att offra. Såväl Jordbrukarnas riksförbunds som Bondeförbundets ledningar inskräppte även före det skickelsedigra beslutet i december 1918 bondekravet på detta strecks bibehållande.

Jag har erfarit, att ett avslagsyrkande å de vilande grundlagsändringarna icke lämpligen har sin plats i denna motion, enär konstitutionsutskottet uppgives komma att utan realbehandling av motionen överlämna grundlagsändringarna ifråga till riksdagen för avgörande. Då möjlighet föreligger för ett sådant förfaringssätt, inskränker jag mig här till att yrka,

att riksdagen måtte för sin del besluta att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av 16 § riksdagsordningen:

»Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutre års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

a) den som står under förmynderskap eller som är i konkurstillstånd;

b) den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;

c) den som icke erlagt de honom påförda utskyl-der till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) den som är från valrätten utesluten på grund av ådömd straffpåföljd;

e) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången av sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsövningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.»

Stockholm den 19 januari 1921.

Nils Wohlin.